

Sprawozdanie z Seminarium dla biblistów w Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie Rzym, 20-24. 01. 2014 r.

Papieski Instytut Biblijny w Rzymie od roku 2013 prowadzi seminaria naukowe dla badaczy zajmujących się Pismem Świętym. Tegoroczne było poświęcone Pięcioksięgowi. Przez pięć dni, od 20 do 24 stycznia 2014 r., na Biblicum przed południem odbywały się wykłady, a po południu seminaria prowadzone przez profesorów zajmujących się tym tematem, działających w Rzymie jak i w instytucjach naukowych poza Wiecznym Miastem. Zajęcia prowadzone były głównie po włosku, natomiast niektóre seminaria w grupach w języku angielskim. Na tę okazję do Rzymu przyjechało 117 egzegetów z całego świata. To wyjątkowo szczegółowe sprawozdanie może posłużyć osobom zainteresowanym tematem Pięcioksięgu, jak również pomóc w zapoznaniu się ze sposobem prowadzenia badań i dydaktyki na Biblicum.

20 stycznia w sesji przedpołudniowej miały miejsce dwa wystąpienia prof. Jean-Louis Ska na temat aktualnego stanu badań nad Pięcioksięgiem. Punktem wyjścia było spostrzeżenie, że od pewnego czasu badania nad procesem formowania się Pięcioksięgu utknęły w martwym punkcie. Przesławna teoria Juliusa Wellhausena o istnieniu źródła jahwistycznego, elohistycznego, deuteronomistycznego i kapłańskiego stała się tak wielką świętością, że niezwykle trudno odejść od jej założeń. Proponuje się zatem rozmaite retusze, by odpowiedzieć na pytanie o czas powstania pięciu pierwszych ksiąg Starego Testamentu. Za podstawę przyjmuje się na przykład tradycję kapłańską, dawnego jahwistę traktując jako uzupełnienie tej pierwszej, nazywa się zatem warstwą nie-kapłańską. Każda z tych korekt zdaje się jednak nie doceniać pytania o to, kiedy możemy mówić o istnieniu Pięcioksięgu w formie pełnej. Przed tym wydarzeniem bowiem zupełnie naturalnie nie możemy jeszcze mówić o Pięcioksięgu. Uwaga ta wydaje się oczywista, lecz w przypadku omawianych ksiąg na pierwszy plan zdawały się wpływać badania nad pochodzeniem poszczególnych przekazów o Patriarchach czy tekstach prawnych.

W drugim dniu prof. Federico Giuntoli skoncentrował się na Księdze Rodzaju. Przedstawił aktualny stan badań, wychodząc od przedyskutowanej dzień wcześniej pozornej opozycji między badaniami diachronicznymi i synchronicznymi. Prelegent ukazał niektóre trudności płynące z synchronicznej lektury biblijnej prehistorii. Pojawiają się one między innymi wówczas, kiedy zwróci się uwagę na genealogie i przeliczy czas życia Patriarchów. Można dodać, że okazuje się wtedy, że Abraham mógł swobodnie spotkać Sema, który w niektórych nurtach tradycji przepobraził się w Melchizedeka. Pierwsza część zajęć upłynęła pod znakiem stylu szkolnego, co niegdysiejsi słuchacze wykładów profesora

ra zauważyli bez trudności. W drugiej części swego wystąpienia prof. Giuntoli powrócił do wyników badań nad konstrukcją literacką Genesis. Wychodząc ponownie od Wellhausena, podkreślił niezależność tradycji, z których wyrosły biblijne cykle opowiadań o Patriarchach. Związek między nimi uznał za wtórny i powstały jako owoc wpływu idei, które doszły do głosu w okresie perskim i kazały środowisku kapłańskiemu przedstawić Genesis jako prolog historii Izraela. Z prezentacji prof. Giuntoliego wynika, że uznaje on hipotezę dokumentów po retuszach za przydatną. Zwraca jednak uwagę, że Genesis to historia ciągła, związana z Judą i Izraelem. Materiał przedkapłański i kapłański został zredagowany razem, uzupełniony materiałem postkapłańskiej (dawny jahwista). Proces ten trzeba uwzględnić nie tylko w analizach literackich, lecz również teologicznych. Termin ostatecznej redakcji Księgi Rodzaju należy przesunąć na późniejszy od panowania perskiego okres, uwzględniając jednocześnie liczne paralele z bardzo starymi tekstami mezopotamskimi i licznymi opracowaniami historiograficznymi powstałymi w języku greckim.

W trzecim dniu prof. Daniele Garrone, strotestamentalista z wydziału teologicznego waldensów w Rzymie, przedstawił dyskusję na temat historii literackiej Księgi Wyjścia. Punktem wyjścia ponownie był brak zgody co do interpretacji relacji tej księgi do całego Pięcioksięgu. Wykładowca zauważył, że *status quaestionis* jest dziś na tyle skomplikowany, że niekiedy badacze unikają poruszania zagadnienia źródeł tradycji zawartych w tej księdze. Jednocześnie zauważa się wewnętrzną logikę w układzie jej materiału. Elementy te zauważają zresztą najnowsze komentarze do Eksodusu; niektóre profesor krótko omówił. Każdy z nich wychodził od klasycznej koncepcji Wellhausena, różnie jednak ją traktując, czasem nawet jako symbol złożonej struktury Pięcioksięgu. Wygląda na to, że w dalszym ciągu na Księdze Wyjścia dokonuje się wiwisekcji, diagnozując na podstawie tych samych objawów przeróżne stany zdrowia i widząc sprzeczne dolegliwości. Trzeba więc zaznaczyć, że wyniki tych badań w dużej mierze są dowolne, a dzielenie wersetów na frazy i słowa z różnych etapów redakcji nie wyszło z mody. Pytając się o sens takich badań, prof. Garrone pytał retorycznie, kto jest w stanie to zweryfikować.

Czwartkowe zajęcia przedpołudniowe poświęcono dwom perykopom ujętym w relacji do tradycji synajskiej. Prof. Innocenzo Cardellini z Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego jest specjalistą od starożytnych praw, w tym ich relacji do Biblii. Celem jego wystąpienia było dostrzeżenie w ramach lektury intertekstualnej Biblii pojawiających ścieżek interpretacyjnych. Profesor wskazywał, w jaki sposób poszczególne miejsca Pięcioksięgu korespondują ze sobą. Ponadto omawiał kontekst historyczny okresu drugiej świątyni, w którym wewnętrzne napięcia polityczne i społeczne mogły odcisnąć się na tekście Pisma Świętego. Kolejnym poruszonym problemem był związek między posiadaniem ziemi a kul-

tem. Gdy ustał kult, ustało posiadanie ziemi i naród musiał pójść na wygnanie. Walka o posiadanie ziemi wykazuje zatem wiązek z kultem, gdyż obie czynności, zarówno kult jak i walkę dla Boga, mogą sprawować jedynie osoby czyste. W drugiej części swego wystąpienia prof. Cardellini powrócił do szczegółowych analiz niektórych perykop biblijnych poświęconych starotestamentalnej inwestyturze kapłańskiej. Wykładowca zaprezentował również monograf na temat Kpł 1-27 i Lb 1-12 w kontekście perykopy synajskiej. Mnogość szczegółów i kwiecisty język prezentacji spowodowały jednak pewne nieporozumienia, które wyłoniły się podczas krótkiej dyskusji po wykładzie. Na kanwie wykładu należy dodać, że choć intertekstualna lektura Biblii nie jest najnowszym osiągnięciem, to jednak jako nowocześnie i dość intrygująco nazwana stała się dziś popularna. Może ona wnieść wiele w powtórne dowartościowanie zasad egzegezy Biblii samą Biblią i przywrócenia należnego temu podejściu miejsca, także w obrębie metody historyczno-krytycznej i innych metod oraz perspektyw badawczych.

W ostatnim dniu seminarium, prof. Jean-Pierre Sonnet z Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego wygłosił wykład na temat księgi Powtórzonego Prawa, którą omawiał według przyjętej na seminarium zasady prezentacji nowych odpowiedzi na dawne pytania. Poruszono trzy problemy: pochodzenie księgi, elementy politycznej struktury zapisane w księdze i jej poetykę. Punktem wyjścia prezentacji stały się badania przeprowadzone przez prelegenta przy okazji pracy nad jego doktoratem. Wstęp ten poprzedził drugą szczegółową prezentację Powtórzonego Prawa jako paradygmatu egzegezy wewnątrzbiblijnej. Ciekawy, choć klasyczny już przykład, stanowiła relacja między Wj 20,24 i Pwt 12,13-14, odczytana w aspekcie miejsca, w którym Bóg chce być czczony. Można się jedynie spierać o poprawność szczegółowych aspektów przekładu, gdyż dla mnie jasny tekst hebrajski, po uwagach egzegety stracił nieco z tej właściwości. Następnie szczegółowo zaprezentowano relację między Kodeksem Przymierza a Kodeksem Deuteronomicznym starając się odpowiedzieć na pytanie o to, czy są to teksty, które mają się wzajemnie uzupełnić, czy jeden ma zastąpić drugi. Kolejnym punktem analiz była prezentacja idei podziału władzy w Powtórzonym Prawie. Dzięki niej prelegent mógł przedstawić to, że współczesne zasady demokracji nie są zakorzenione jedynie w Atenach. Struktura jak i niezależność poszczególnych aspektów współczesnej demokratycznej władzy leży również w Biblii. Drugą część swego wystąpienia prof. Sonnet poświęcił w całości trzeciemu zagadnieniu – analizie poetyki narracyjnej ostatniej księgi Tory. Ujęcie to jest możliwe w ramach synchronii. Opierając się przede wszystkim na swoich badaniach oraz na badaniach Dominika Markla, przedstawił dziewięć etapów, ujmując w nich narrację księgi.

W poniedziałek, wtorek i czwartek miały miejsce seminaria. Uczestnicy wybierali sobie jedną z czterech, a w piątek pięciu możliwości, mając do dyspozycji przesłany wcześniej drogą elektroniczną proponowany temat związany z Pięcio-

księgiem oraz podstawową bibliografię do ewentualnego wykorzystania podczas przygotowywania się do posiedzeń. W środowe południe uczestnicy zostali zaproszeni na zorganizowany w dawnym budynku Biblicum obiad, a jak wiadomo, również w kularach dzieją się rzeczy wartościowe i nabierają kształtu nowe inicjatywy. Obrady podsumowała dyskusja panelowa popołudniu ostatniego dnia, w której udział brali profesorowie prowadzący poranne wykłady pod przewodnictwem rektora Biblicum, prof. Jose M. Abrego de Lacy, specjalisty od literatury prorockiej. Rozważano ogólny temat: „Pięcioksiąg, badania i nauczanie”. Niestety, temu podsumowaniu towarzyszył ogólny strajk środków komunikacji rzymskiej. Do kompetencji wykładowców nie można mieć zastrzeżeń, można jednak wyrazić nadzieję, że w rzymskim środowisku dojdzie do większego znaczenia egzegeza spoza Włoch i szerzej Europy.

Ks. Łukasz Laskowski